

Raný norský black metal a jeho ideologie: Satanismus z perspektivy účastníků druhé vlny black metalu

Early Norwegian Black Metal and Its Ideology: Satanism from the View of the Participants of the Second Wave of Black Metal

Petra Lantorová, FF MU, Ústav jazykovědy a baltistiky
e-mail: lantorova@mail.muni.cz

Abstract

The article deals with the Norwegian black metal scene in the early 1990s, focusing on how the leading representatives perceived Satanism and the satanic expression which this scene often used. Firstly, the character of the theme appearing in the musical lyrics will be introduced and then the presentation of selected actors' personal philosophy (Gaahl, Euronymous and Grutle Kjellson) will follow. This article is concentrated on the ideology of the selected musicians in relation to black metal, and eventually, what Satanism means for them. The analysis of the available interviews of these people shows the various interpretations associated with Satanism which will provide an outline of what might be hidden in the second wave of Norwegian black metal concerning the term "Satanism".

Keywords

black metal, second wave of Norwegian black metal, Satanism, anti-Christian ideology, Paganism

Klíčová slova

black metal, druhá vlna norského black metalu, satanismus, protikřesťanská ideologie, pohanství

Úvod

Nechvalně známé události spojené s ranou norskou blackmetalovou scénou do dějin vstoupily jako činy mladých norských satanistů a poněvadž tito mladí lidé tvořili hudbu, je tento satanismus úzce spojován s jejich uměleckou produkcí. Někteří¹ s vážným výrazem ve tváři označují norskou scénu jako satanskou, jiní ale vůči nálepce „satanismus“ mohou mít výhrady a jen nesouhlasně kroutit

¹ O satanismu hovořila především média a tato interpretace se šířila v rámci tehdejší satanistické paniky spojené s projevem satanistického spiknutí, viz Dyrendal (1998: 2–5).

hlavou. Navzdory jakýmkoliv výhradám je „satanistický“ black metal významným norským vývozním artiklem a určitým fenoménem, kterému je nejen pro jeho kontroverzi, ale také vliv a dopad, třeba věnovat pozornost i na akademické půdě.

Článek si klade za cíl zjistit, jak představitelé druhé vlny norského black metalu vnímali satanismus a satanistické vyjádření, s nímž tato scéna často operovala. Charakter tematiky, jež se objevuje v hudebních textech předních uskupení, osobní filozofie vybraných představitelů scény (Gaahl, Euronymous a Grutle Kjellson) a jejich ideologie ve vztahu k metalu jsou vodítka k pokusu o rozklíčování toho, co se může skrývat v druhé vlně norského black metalu pod nálepkou „satanismus“.

Black metal

Black metal se řadí k extrémní větvi metalu a vedle své ideologie² je pro něj v hudební rovině nejdůležitější syrový zvuk, který má za úkol navodit neobyčejnou atmosféru. Kytary většinou hrají za použití zkesleného zvuku velmi rychle, stejně jako bicí, které hojně využívají zběsilou techniku blast beatů. Pro blackmetalovou hudbu není výjimkou občasné využití dalších nástrojů, jako kupříkladu kláves, houslí nebo varhan. Vokalisté nejčastěji používají vysoký intenzivní řev (screaming) nebo hluboké vrčení (growling), avšak nevyklučuje se ani klasický čistý vokál. Všeobecný charakter textů skladeb bývá spojen s okultismem, misantropií a nenávisť vůči církvím (Kahn-Harris, 2007: 40). Důležitou roli v black metalu hraje příroda, v textech se opakovaně objevují temné lesy, mlhou zalité hory, náměty spojené se zimou, temnotou a podobně (Dyrendal, 2014: 28). Typické pro black metal je také vyzdvihování národní historie s důrazem na folklórní prvky; mnoho blackmetalových hudebníků se zabývá starou mytologií.³ K vizuální stránce blackmetalistů neodmyslitelně patří černobílý líčení obličeje (corpsepaint), které svému nositeli dává mrtvolný výraz a přibližuje jej k smrti. Za prvního nositele corpsepaintu za účelem přiblížení se k smrti je považován švédský vokalista Per Yngve Ohlin (jinak řečený „Dead“ z norských Mayhem), který byl podle výpovědi některých v knize *Lords of Chaos* (Moynihan & Soderlind, 1998) hluboce deprimovaný a smrtí posedlý, což ho nakonec dovedlo k sebevraždě.⁴ Toto malování však není podmínkou a existuje spousta blackmetalových kapel, které tohoto líčení nevyužívají.

Zrod black metalu se datuje do první poloviny osmdesátých let a spojuje se především s britskou kapelou Venom, která roku 1982 vydala album s názvem *Black Metal*, dalšími stavebními kameny žánru byli například Mercyful Fate z Dánska nebo Celtic Frost a Hellhammer ze Švýcarska. Toto období se označuje jako první vlna black metalu nebo protoblack metal, na který postupně navazovaly další skupiny. Ve šlépějích britských Venom kráčelo i několik norských hudebních spolků, kterým se na počátku devadesátých let podařilo vytvořit významný historický bod. V čele těchto spolků stála kapela Mayhem, dále potom Darkthrone, Burzum, Emperor, Enslaved, Carpathian Forest, Gorgoroth a další. Velkému přílivu norské extrémní hudby spojené s určitou ideologií, ale i žhářskými útoky na kostely a násilnými činy a vraždami, se říká druhá vlna norského black metalu

² Viz Radovanović (2016: 51–58).

³ Viz Von Helden (2009: 257–264).

⁴ Černobílého líčení využívali už dříve i jiní hudebníci, např. King Diamond.

nebo pravý norský black metal, jenž v hudbě více než na rychlost kladl důraz na atmosféru a po vizuální stránce na schopnost šokovat.⁵

Extrémní metal všeobecně „reprezentuje neustálý a upjatý průzkum ‚temnějších‘ uměleckých stylů, které jsou již dlouho spojovány s nebezpečím a zlem“ (Kahn-Harris, 2007: 31). Ideologie druhé vlny norského black metalu se zakládá na šokové složce, která podle sociologa Kahn-Harris jak po hudební a textové stránce, tak po stránce vizuální pracuje s konceptem transgresivity (překračování hranic). Kahn-Harris (2007) vysvětluje, že pro transgresivní praxi je charakteristická „závislost na předpokládaném nepříteli“, kterým se pro black metal stalo křesťanství.

Blackmetalová scéna je nejradikálnější transgresivním místem v rámci extrémního metalu, avšak mezi diskurzem black metalu a ostatními diskurzy v rámci scény jako celku existují společné rysy. Křesťanství je ve velké míře zatracované, stejně jako ostatní formy autorit. (Kahn-Harris, 2007: 41–42)

Nejefektivnější protikřesťanskou zbraní se stala satanská tematika, která se však „obecně více zajímá o osvobození od uvědomělých zábran lidstva než o uctívání dábla“ (Kahn-Harris, 2007: 40).

Existuje názor, že žhářské útoky na přibližně padesát norských kostelů, které proběhly v první polovině devadesátých let, nemají s hudbou nic společného, a že jsou spojené s kulturou země. Jeden z obviněných, Varg Vikernes (vlastním jménem Kristian Vikernes, známý též pod pseudonymem Count Grishnackh) ve spojitosti s prvním žhářským útokem na dřevěný kostel Fantoft v Bergenu například interpretoval tak, že datum útoku června díky číslům 66 a šestému dni v týdnu všichni spojovali se satanismem, ale nikdo nepostřehl, že dne šestého června roku 793 byl přepaden klášter Lindisfarne v Británii, což je pokládáno za první historicky doložený nájezd Vikingů pocházejících z Hordalandu, tedy zrovna z Vikernesova kraje (Moynihan & Søderlind, 1998: 88–89). Nicméně většina metalových fanoušků není schopná těmto činům porozumět a obhájit je.⁶

Faktem je, že norská scéna první poloviny devadesátých let pracuje se satanistickým diskurzem, avšak je otázkou, co jeho používání znamená, především pak ve spojitosti s hudbou. Bývalý baskytarista Gorgoroth, King ov Hell (vlastním jménem Tom Cato Visnes), v dokumentu *True Norwegian Black Metal* (2007) sice uvedl, že v tvorbě Gorgoroth vůbec nejde o hudbu, nýbrž o satanské poselství, jenomže je dobré brát ohled na to, že právě na základě ideologických neshod kapelu na chvíli opustil.⁷ Názorovou nesoudržnost uvnitř scény můžeme sledovat na otevřeném pohrdání Kingem, které například zaujímá bubeník Gylve „Fenriz“ Nagell z Darkthrone a v rozhovorech označuje Kinga za pozéra (Cardona, 2009), přičemž by Darkthrone přestal označovat za blackmetalovou kapelu, „kdyby někdo nazýval black metalem to, co dělá King ov Hell“ (Grow, 2010). Ve výše zmíněném dokumentu také zaznělo, že black metal nebyl v Norsku medializován na základě

⁵ Podobné hudební skupiny vznikaly i jinde ve Skandinávii (a mimo ni), norská scéna však byla pro druhou vlnu black metalu zásadní.

⁶ Viz *Metal: A Headbanger's Journey*, 2005.

⁷ Dnes už v Gorgoroth nepůsobí.

hudby, nýbrž na základě kontroverzních trestných činů, které se staly dobrými bulvárními příběhy.

Část účastníků scény bezesporu považuje black metal za satanistickou hudbu a k satanismu se i hlásí, přičemž snad nejvýraznější takovou osobností je Ihsahn z Emperor. Gaahl, bývalý zpěvák norských Gorgoroth, v dokumentu *Metal: A Headbanger's Journey* (2005) na otázku, jakou ideologii pro něj black metal představuje či co jej inspiruje, odpověděl „Satan“, poté ovšem vysvětlil, že Satan pro něj reprezentuje svobodu a vůli člověka růst a v dalších rozhovorech uvedl, že termín „Satan“ používá, aby byl pochopen, poněvadž tento svět je křesťanský, a proto musí používat křesťanského označení. Sám je však silným odpůrcem křesťanství a LaVeyova satanismu.⁸

Charakteristika hudebních textů

Švédský akademik Kennet Granholm zastává názor, že na počátku devadesátých let se satanská tematika stala už příliš zaběhnutou na to, aby ji mladí blackmetalisté mohli používat k odlišování se od mas, k rebelii a budování si vlastní identity, a proto se satanská tematika objevovala mnohem častěji než ve druhé vlně black metalu v hudebních textech první vlny (Granholm, 2011: 536–537). Spíše než satanismus za účelem vzdoru posloužilo dle Granholma mladým teenagerům lépe pohanství, vycházející ze staré severské mytologie, jež norské mládeži poskytovalo nový druh odmítání moderní společnosti a zároveň hlubší ideologickou rovinu s uceleným mytologickým systémem.

Uvedme si konkrétní příklady a podívejme se na začátky diskografií předních norských blackmetalových uskupení. EP *Aske* z roku 1993 od Burzum (jednočlenný projekt Varga Vikernes) obsahuje instrumentální skladbu „Dominus Sathanas“, jež zde víceméně představuje jediný satanský odkaz. V textech Burzum se setkáváme se steskem po dávno ztracené předkřesťanské minulosti, naturalistickým romantismem a důležitostí tradice, což může být interpretováno jako odkazování se na Satana (Granholm, 2011: 528). Varg to však třeba v knize *Lords of Chaos* (Moynihan & Söderlind, 1998) interpretuje tím způsobem, že jde o zájem o staroseverskou mytologii a předkřesťanskou historii, což je v norském black metalu četným a opakujícím se jevem. Debutové album *Burzum* (1992) obsahuje kupříkladu skladbu „A Lost Forgotten Sad Spirit“, která je pojatá coby řev smutku po představy o ztracené pohanské minulosti:

Once there was hatred
Once there was cold
Now there is only
A dark stone tomb

Nebo skladba „Det som en gang var“ („To, co kdysi bylo“) na albu *Hvis lyset tar oss* (1994) se taktéž nese v duchu beznadějně neutěšitelného stesku ze ztráty staroseverské tradice:

⁸ Satanistickému diskurzu v black metalu se v článku budeme ještě věnovat.

Imellombuskene vi stirret
 På de somminnet om
 andretider
 Ogfortalte athåpetvarborte
 For alltid...

Between the bushes we
 stared
 At those who reminded us
 of another age
 And told that hope was
 away
 Forever...

Stejně jako u Burzum, tak i v hudební tvorbě Darkthrone⁹ se setkáváme s odkazy na pohanství. Na debutovém albu *Soulside Journey* (1991) se skladba „Cromlech“ odkazuje na prehistorické pohanské hrobky, řeku Styx a na „říší pohanů“. Následující, a snad nejslavnější album kapely *A Blaze in the Northern Sky* (1992) v eponymní skladbě na pohanství explicitně odkazuje:

Coven of forgotten delight
 Hear the pride of a northern storm
 Triumphant sight on a northern sky
 Where the days are dark and night the same
 Moonlight drank the blood of a thousand pagan men
 (...)
 A thousand years have passed since then
 Years of lost pride and lust

Pohanská tematika se dá vysledovat i u dvou nejřednějších zástupců spojovaných se satanským black metalem, a sice u Gorgoroth a Mayhem. Na debutovém albu *Pentagram* (1994) prvně jmenovaných je jedna ze skladeb označena názvem „(Under) The Pagan Megalith“. Postesknutí si nad předkřesťanským obdobím zaznamenáváme dokonce i u Mayhem na jejich bezpochyby nejslavnějším albu *De Mysteriis Dom Sathanas* (1994), v jehož seznamu skladeb figuruje skladba „Pagan Fears“:

The past is alive
 Woeful people with pale faces
 Staring obsessed at the moon
 Some memories will never go away
 And they will forever be here

Uvedené příklady ukazují, že raný norský black metal hojně operoval s protikřesťanskou tematikou. Nezdá se však, že by jí v první řadě byl míněn satanismus coby náboženské přesvědčení v osobní rovině, spíše jde o navrácení se skrze pohanství do předkřesťanského období; v textech totiž nalézáme výjevy z historie vlastní země. U explicitně satanistických textů Gry Mørk pak vysvětluje, že „tento takzvaný blackmetalový ‚satanismus‘ spíše poukazuje na fascinaci okultismem, temnotou a vzýváním zla, různými silami ve vesmíru, stejně jako jinými skrytými a potlačovanými částmi člověka, kultury a historie“

⁹ Nekoncertující skupina bubeníka Fenrize a vokalisty a kytaristy Nocturna Culta (vlastním jménem Ted Skjellum).

(Mørk, 2009: 172). Nyní se podíváme na to, jak na satanismus v black metalu nahlíží hudebníci, kteří na norské blackmetalové scéně devadesátých let působili.

Osobní filozofie

Abychom nahlédli do problematiky vztahu mezi satanismem a black metalem, vybereme si tři zástupce druhé vlny, a sice Gaahla (vlastním jménem Kristian Eivind Espedal, mimo jiné bývalý vokalista Gorgoroth), předního reprezentanta rané norské blackmetalové scény Euronyma (vlastním jménem Øystein Aarseth, kytarista Mayhem) a konečně Grutleho Kjellsona (vlastním jménem Kjetil Tvedte Grutle, vokalista a baskytarista Enslaved).

Gaahl, který působil téměř deset let v Gorgoroth (tato hudební skupina byla médií označena za tu nejvíce kontroverzní a obávanou) a který si opakovaně odpykával několikaměsíční pobyt ve vězení za násilné činy, byl v dokumentu *True Norwegian Black Metal* označen za „nejvíce zlého muže na světě“¹⁰. Navzdory označení sebe samotného za satanistu se tento vyznavač severského šamanismu od satanismu distancuje a poukazuje na to, že satanismus je jen obrácená forma křesťanství, vůči kterému se striktně vymezuje, z čehož plyne, že je pro něj satanská víra nemyslitelná.

Slovo „satanista“ používáme, protože to je křesťanské slovo a my musíme mluvit jejich jazykem. Pro tento svět jsem satanista, což znamená odpor vůči všemu, co člověka drží dole. Satanistické je to, co chce růst. Ale moje řeč pro Satana nemá žádný ekvivalentní výraz. (...) Když slovo „Satan“ používám, je tím myšlen řád přírody, vůle člověka růst a ne být utiskován nějakými regulami jako je církev, která je jen cesta, jak kontrolovat masy a která s Bohem nemá nic společného. (Everburning, 2004)

Naprosto žádný zájem nejeví Gaahl ani o Církev Satanovu (Church of Satan), která mu připadá dětinská a následovníky Antona LaVeye považuje za slabochy, kteří mají strach jít svou vlastní cestou (viz Interview with Gaahl, 1995: 19). V rozhovoru z roku 1995 s trochou nadsázky uvedl, že by svou víru mohl označit jako Gaahlismus (Interview with Gaahl, 1995: 20), čímž vyzdvihuje svůj individualismus, skrze který vyjadřuje odpor vůči lidem podobajícím se „stádu ovcí“, jež někoho jen slepě následuje. Obava jít svou vlastní cestou podle Gaahla člověku brání v osobním růstu. Black metal potom vnímá jako „válku proti tomu, co všichni znají“ a poznamenává, že lidé by neměli hrát black metal, pokud nejsou válečníky.¹¹

Zajímavé je, že se Gaahl narodil v malé izolované horské vesničce Espedal čítající přibližně pět domů, která je pojmenovaná po jeho rodině a nejbližší město je vzdálené asi dvacet minut jízdy. V dokumentu *True Norwegian Black Metal* (2007) je představen jako jeho obydlí dům, který nemá vlastní přístup k tekoucí vodě a nejbližší vybavenější dům leží přibližně kilometr a půl daleko. Při zvážení této okolnosti je Gaahlův smysl pro žití v souladu s přírodou a možná i jeho prudší povaha alespoň o trochu pochopitelnější. Jiný bývalý člen Gorgoroth,

¹⁰ Dokument z cyklu *Music World*, 5. díl, 2007.

¹¹ *True Norwegian Black Metal*, 2007.

multiinstrumentalista Kvitrafn (vlastním jménem Einar Selvik) v tomtéž dokumentu uvedl, že kolem Gorgoroth a kolem Gaahla byla vždy spousta řečí. Na otázku, zda jsou tyto řeči pravdivé, odpověděl: „No, samozřejmě, že ne... Dobře, možná některé.“

Poněkud problematičtější osobnost představoval Euronymous, který na první pohled razil skutečně velmi extrémní formu teistického satanismu, nesouhlasil se svobodou a individualismem a opovrhoval soucitem, mírem a „vším hezkým“. Byť se v pohledu na individualismus s Gaahlem neztotožňoval, u obou hudebníků sledujeme opovržení Satanovou církví. V rozhovoru několik dní před svou smrtí Euronymous prohlásil: „NIKDY nebudu akceptovat žádnou kapelu, která hlásá myšlenky Církve Satanovy, protože to je jenom hromada svobody a život milujících ateistů, kteří jsou přesný opak mě“ (Lahdenpera, 1993).

Jenže retrospektivní výpovědi některých Euronymových přátel se s tímto extrémním obrazem vůbec neshodují a naopak se vzájemně schází v tom, že Euronymova mytická, extrémně satanská image lídra, jež působila velmi autenticky a získala si obdivovatele¹², byla v rozporu s jeho skutečnou osobností¹³ a že jeho každodenním životem bylo naprosté divadlo založené na blackmetalovém pravzoru. Z některých rozhovorů s jeho tehdejšími blízkými přáteli a kolegy se dozvídáme, že se Euronymous snažil být co nejvíce extrémní, a to hlavně ke konci svého života.¹⁴ Jediný původní člen Mayhem působící v kapele dodnes, baskytarista Jørn „Necrobutcher“ Stubberud, vypověděl, že to byla Deadova sebevražda, která spustila spoustu dalších negativních věcí.¹⁵ Toto tvrzení dokládají i Euronymovy výpovědi, které se ke konci jeho života stávaly více extrémními. Srovnáme jeho tvrzení uvedené výše (Lahdenpera, 1993) s tvrzením z roku 1991, z doby krátce před sebevraždou vokalisty a Euronymova kolegy Deada: „Miluji satanské kapely, ale pokud je skvělá hudba, tak je mi jedno, že se zpívá o jedení karotek“ (Interview with Euronymous and Dead, 1991).

O změně v Euronymově chování, která šla ruku v ruce se satanistickým vyjadřováním, svědčí i další jeho vyjádření v dostupných rozhovorech. Srovnáme jeho odpovědi na otázku, která mu byla opakovaně položena, a sice poprvé ještě před sebevraždou Deada a podruhé o rok později. Na otázku, co si do budoucna kladou Mayhem za cíl, odpověděl na počátku roku 1991 takto:

Nevím, zda máme nějaký hlavní cíl, pro mě to bude možná hrát v Albánii, Severní Korei, Laosu, Vietnamu nebo Kampučei. Ale ostatní mohou mít jiný názor. Byl bych také šťastný, kdybychom mohli pokračovat ve vydávání disků bez příliš velkých problémů a dokázali bychom si z toho vydělat + label, aniž bychom museli nahrávky prodávat běžným lidem. (Interview with Euronymous and Dead, 1991)

¹² Viz Christe (2005: 281).

¹³ Výpověď Billyho „Messiah“ Nordheima (vokalista Mayhem v letech 1986–1987). *Once Upon a Time in Norway*, 2007.

¹⁴ Výpověď Anderse „Nedda“ Oddena (dnes působí v norských Satyricon). *Once Upon a Time in Norway*, 2007.

¹⁵ *Once Upon a Time in Norway*, 2007.

Ta samá otázka mu byla položena někdy v polovině roku 1992, odpověď byla v podstatě podobná, avšak znatelně extrémnější.

Nemyslím si, že máme nějaký jasný cíl, začali jsme hrát hudbu, která byla pro nás správná, a děláme to už osm let. Pokud můžeme ve světě šířit teror, hrůzu a nenávisť a pokud můžeme zmanipulovat hodně dětí do náruče Satana a pokud bychom mohli zbohatnout a mít hodně moci nad ostatními, bylo by to naprosto dokonalé. (...) A vytvořit blackmetalový kultovní label se zlou hudbou od zlých lidí pro zlé lidi vydávanou zlými lidmi. Nenávidím běžné idioty, kteří si myslí, že je to LEGRACE a kteří se pletou do NAŠEHO světa. Podívejte se na všechny ty HC labely, které teď vydávají „death“ metal, strašné! Je důležité, že MY máme kontrolu, my, kteří sem patříme, bychom měli kopnout punkery zpět, odkud přišli, aby mohli žvýkat svou mrkev ve stoce, kam patří. (Rare Euronymous interview, 1992)

V rozhovoru krátce před svou smrtí (1993) mluvil Euronymous o satanské víře. Uvedl, že věří „v rohatého ďábla, personifikovaného Satana“ a ostatní formy satanismu označil jako hloupost. Dále se pak stavěl proti svobodě, neodmítal satanismus coby součást křesťanství a skutečně extrémním způsobem vnímal člověka ve vztahu k náboženství.

Satanismus pochází z náboženského křesťanství a tam zůstane. Jsem věřící člověk a budu bojovat proti všem, kteří zneužívají Jeho jméno. Lidé by v sebe neměli věřit a být individualisté. Mají POSLOUCHAT a být OTROKY náboženství. (Lahdenpera, 1993)

Kjetil Manheim¹⁶ popsal v dokumentu *Once Upon a Time in Norway* (2007) Euronyma jako blondatého milého chlapce, který se orientoval na zdravý životní styl, nepil, nekouřil, na rozdíl od svých přátel nebral drogy a ve škole byl výborným studentem a dobře se choval ke svým rodičům. Obdobně na něj vzpomínají i další zakládající členové Mayhem, tedy lidé z Euronymova nejbližšího okolí, kteří mluví o tom, že k cizím lidem se Euronymovo chování značně lišilo od toho, co znali oni. Kjetil Manheim se v dokumentu vyjádřil, že Euronymous byl „uvězněn v image Mayhem“ a také hovořil o tom, že se Euronymous stal více megalomanským, než kdy sám plánoval.

Dokonce i Varg Vikernes v dokumentu *Until the Light Takes Us* (2008) potvrdil, že pro Euronyma bylo vše pouze otázkou image a že jeho záměrem bylo, aby jej ostatní vnímali jako toho, kdo všechno organizuje. Vikernesovo vnímání Euronymovy osoby se shoduje s ostatními výše uvedenými svědectvími v tom, že Euronymous takto extrémní ve skutečnosti vůbec nebyl a že toho více namluvil, než aby opravdu něco podnikal. V dokumentu Vikernes také uvedl, že nikdy nepokládal Euronyma za satanistu.

Členové Mayhem mluví v dokumentu *Once Upon a Time in Norway* (2007) o satanismu v black metalu jako o myšlence, která veskrze představovala postoj „dělej si, co chceš.“ Kjetil Manheim dále vypovídá o spojitosti s médii, která satanismu v black metalu hodně napomohla, avšak co se nějakých skutečných satanských praktik týče, tak říká, že členové Mayhem „nikdy neobětovali děti,

¹⁶ Bubeník Mayhem v letech 1984–1988.

neuctívali Satana a nedělali žádné rituály.“ Jednalo se jednoduše jen o image a nikdo z Mayhem „to nepřijal za svou víru nebo životní filozofický směr,“ říká Manheim v dokumentu.

Přestože postoje Gaahla a Euronyma jdou v mnohém proti sobě, v odmítání LaVeyova satanismu se shodují, a proto je třeba podat možnou příčinu tohoto jevu. Ihsahn (vlastním jménem Vegard Sverre Tveitan, vokalista a kytarista Emperor) je jedním z mála lidí na scéně, kteří se o satanismus zajímají do hloubky a kteří si v tomto směru vytváří pokročilejší životní filozofii. Podle Ihsahna může být jedno z vysvětlení k opovrhování Satanovou církví následující:

Mnoho lidí se obrátilo proti LaVeyovi, poněvadž chtěli být více extrémní. Dokážu to také pochopit, protože pro mnoho lidí to bylo o tom, nebýt jako každý jiný. Když LaVey říká, že ta nejběžnější žena v domácnosti může být satanistka, což očividně ze Satanské bible vyplývá, domnívám se, že některé vyděsil takovýto pohled, jenž by jim mohl vzít výjimečné věci, které měli. (Moynihán & Søderlind, 1998: 196)

Enslaved jsou označováni (co se textové roviny týče) za jedny z průkopníků „vikinského metalu“, po hudební stránce se ale jejich dřívější tvorba řadí k black metalu. Zajímavé je sledovat názor vokalisty a baskytaristy Grutleho Kjellsona, který se právě kvůli spojitosti se satanismem vůči black metalu vymezuje. V nedávném rozhovoru zaznělo, že Enslaved nikdy black metal nehráli, protože dle Kjellsona „vždycky představoval spíše textovou rovinu. Black metal vždycky byl o satanských textech. To je pro mě black metal. My patříme k norské extrémní metalové scéně,“ uvádí Kjellson (Franco, 2015). Byť se vokalista Enslaved vůči black metalu vymezuje na základě spojitosti se satanismem, v dokumentu *A Headbanger's journey* (2005) prohlásil, že kontroverzním činům, žhářským útokům na norské kostely, rozumí.

Jistým způsobem si myslím, že si to křesťanství v Norsku zasloužilo. Na počátku to nebylo něco, co by si Norové zvolili, byli k tomu přinuceni. Můžeš říct, že je to tisíc let, ale... Nebyl jsem ani smutný, ani opravdu spokojený... Z historického pohledu si to křesťanství zasloužilo.

Ideologie raného norského black metalu

Ačkoli v praxi se v poměru k počtu kapel působících na rané norské blackmetalové scéně věnovalo satanské životní filozofii velmi málo hudebníků, ideologie spojená s touto scénou je všeobecně spojovaná se satanismem, kterým ve většině případů bylo především míněno šokovat skrze strach nahánějící image a ikonografii. Výstižnější označení ideologie převládající mezi norskými blackmetalovými kapelami je spíše protikřesťanská, potažmo proticírkevní nálada s důrazem na individualismus a respekt k historii své vlasti. Názory Euronyma se sice s protikřesťanskou náladou neshodovaly, je ale důležité přihlídnout k tomu, že jeho veřejné vystupování se dle mnohého neztotožňovalo s jeho skutečnou osobností, a tedy pravděpodobně ani s nějakým jeho osobním přesvědčením.

Výraznou protikřesťanskou ideologii podtrhují Enslaved, kterým se sice podařilo satanismu zcela vyhnout, své protikřesťanské cítění se ovšem nesnaží nijak skrývat. Kytarista Ivar Bjørnson uvedl, že satanismus je kapele „vzdálený stejně jako křesťanství. Je to prostě něco, co nás nezajímá. Poslouchali jsme všechny ty satanské věci, ale nám šlo vždycky jen o hudbu“ (Moynihan & Söderlind, 1998: 191–192). Samozřejmě, že se v black metalu objeví i takové osoby, které se hlouběji zajímají o rituály a jiné praktiky, ale takových je málo a nemají potřebu to veřejně tolik dávat najevo (Moynihan & Söderlind, 1998: 193). Nicméně té hrstce hudebníků, která se satanismem skutečně zabývá, anebo má za sebou trestné činy, které jsou interpretovány jako satanské, je věnováno nejvíce pozornosti a takové osoby přirozeně disponují větším vlivem a přitahují více pozornosti.

Švédský akademik orientující se na esoterismus Kennet Granholm poukazuje na to, že vnesení satanismu do norského black metalu (stejně jako vzrůstajícímu počtu podpálených kostelů) napomohla masová média.¹⁷ Propagace satanismu v médiích měla potom dopad na formování těch blackmetalových kapel, které byly k satanské tematice náchylnější (a to nejen v Norsku). Taková hudební uskupení by se mohla označit za třetí vlnu black metalu (Granholm, 2011: 530) a jako příklad Granholm uvádí norské Dimmu Borgir. Vliv médií na satanismus v black metalu potvrdili v nedávném rozhovoru Enslaved, kteří ztratili část své publicity jen na základě toho, že odmítli označit svá mladá léta za satanská.

Ztratil jsem hodně publicity a koncertů, které jsme teď připravovali. Loni se stalo, že britské noviny o nás chtěli udělat speciální článek o čtyřech stranách, ale aby to udělali, tak po nás chtěli, abychom řekli, že jsme jako teenageři byli satanisté. Jenomže my jsme nikdy satanisté nebyli. Oni chtěli, abychom jen řekli, že jsme byli, ale my na to: „Ne, do toho nejdem, najděte si někoho jiného.“ Vsugerování toho, že bychom byli kající původní satanisté, bylo prostě zvláštní, takže jsme přišli o potenciálně skvělý článek. (Norwegian Prog Metal Gods Enslaved were Never Satanic, but Always Chaotic, 2015)

Jak podotkl Granholm, je třeba brát v potaz, že „nepřátelský postoj vůči křesťanství se automaticky neztotožňuje se satanismem nebo uctíváním Dávla“ (Granholm, 2011: 529). Rannému norskému black metalu je bližší označení „pohanský“, poněvadž termín „satanský“ dostatečně nevystihuje jeho zvláštní charakter a ideologii. O tom, co přesně satanismus v hudbě ale znamená, jsou otevřené diskuze a není snadné jednoznačně stanovit, zda se mladí norští hudebníci skutečně odkazovali na starou předkřesťanskou tradici, nebo zda šlo o nějakou formu satanismu.¹⁸ Ve spojitosti se satanským diskurzem se také Tommy Kuusela ztotožňuje s názorem, že se nikdy nejednalo o filozofický či náboženský systém a že „satanismus představoval v tomto případě termín pro ztotožnění se s elitářskou ideologií, kterou mnozí členové scény využívali, aby působili provokativně a nebezpečně“ (Kuusela, 2015: 93). K názoru, že se v raném norském black metalu neoperovalo s náboženskou formou satanismu, se taktéž přiklání Gry Mørk:

¹⁷ Viz např. dokument *Satan vir media*, 1998.

¹⁸ S jistotou můžeme ale říct, že v blackmetalových kruzích šlo v první řadě o vymezení se okolní (křesťanské) společností za pomoci transgresivity.

Hojné a částečně explicitní odkazy na oblast satanismu nepoukazují ani na žádnou kultovní, obětní formu teistického satanismu, na omezení oblasti zájmu o satanismus v úzkém smyslu (ačkoli takový kult či pěstování zájmu nelze zcela vyloučit na individuální úrovni), ani na žádnou ucelenou ideologii, víru či životní filozofii s konceptem či symbolem Satana ve své podstatě. (Mørk, 2009: 172)

Z výše uvedeného vyplývá, že označení druhé vlny norského black metalu coby „satanské“ je zavádějící a spíše ji vystihují označení jako pohanská či protikřesťanská. Také je nutné nezapomínat násilně transgresivní charakter scény, pro který právě satanská tematika představuje dobrý nástroj k provokování a šokování.

Seznam použité literatury:

Prameny:

- Cardona, R. (2009). Darkthrone. *Wayback Machine*. Nalezeno [31.5.2017] na <https://web.archive.org/web/20090304202217/http://www.peacedogman.com/ptidark>.
- Everburning (7.10.2004). Gorgoroth. *Tartarean Desire Webzine*. Nalezeno [31.5.2017] na <http://www.tartareandesire.com/interviews/gorgoroth.html>.
- Franco, N. (5.3.2015). Interview – Grutle Kjellson of Enslaved. *Cryptic Rock*. Nalezeno [29.5.2017] na <http://crypticrock.com/interview-grutle-kjellson-of-enslaved>.
- Grow, K. (2010). Web-exclusive interview: Darkthrone's Fenriz, part 3! *Revolver*. Nalezeno [31.5.2017] na <http://www.revolvermag.com/uncategorized/web-exclusive-interview-darkthrones-fenriz-part-3-his-thoughts-on-panzerfau.html>.
- Interview with Euronymous and Dead. (1991). *Slayer*, 8. Nalezeno [31.5.2017] na <https://web.archive.org/web/20071009210111/http://www.thetruemayhem.com/interviews/previous/euro-dead-slayer8.htm>.
- Interview with Gaahl. (1995). *Holocaust Magazine*, 19–20.
- Lahdenpera, E. (1993). Northern Black Metal Legends. *Kill Yourself*, 2. Nalezeno [31.5.2017] na <https://web.archive.org/web/20120207234358/http://www.fmp666.com/moonlight/mayhem.html>.
- Norwegian Prog Metal Gods Enslaved were Never Satanic, but Always Chaotic. (30.12.2015). *Noisey Vice*. Nalezeno [29.5.2017] na https://noisey.vice.com/en_au/article/enslaved-interview-2015.
- Rare Euronymous interview. (1992). *SMN News Website*. Nalezeno [3.6.2017] na <http://smnnews.com/board/showthread.php?threadid=32213>.

Sekundární literatura:

- Dyrendal, A. (1998). Media Constructions of 'Satanism' in Norway, 1988–1997. *FOAFTale News*, 43, 2–5.
- Dyrendal, A. (2014). Satanism and Popular Music. In Ch. H. Partridge & E. S. Christianson (Eds.), *The Lure of the Dark Side: Satan and Western Demonology in Popular Culture* (pp. 25–38). London: Equinox.
- Granholt, K. (2011). "Sons of Northern Darkness": Heathen Influences in Black Metal and Neofolk Music. *Numen*, 58(4), 514–544.
- Christe, I. (2005). *Ďáblův hlas: Heavy metal: Kompletní historie pro znalce*. Praha: BB/art.
- Kahn-Harris, K. (2007). *Extreme Metal: Music and Culture on the Edge*. Oxford: Berg.

- Kuusela, T. (2015). "Dark Lord of Gorgoroth": Black Metal and the Works of Tolkien. In C. van Zon & R. Vink (Eds.), *Lembas Extra 2015: Unexplored Aspects of Tolkien and Arda* (pp. 89–119). Leiden: Tolkien Genootschap Unquendor.
- Moynihan, M. & Søderlind, D. (1998). *Lords of Chaos: The Bloody Rise of the Satanic Metal Underground*. Venice, CA: Feral House.
- Mørk, G. (2009). "With My Art I Am the Fist in the Face of God": On Old-school Black Metal. In J. A. Petersen (Ed.), *Contemporary Religious Satanism: A Critical Anthology* (pp. 171–198). Farnham: Ashgate.
- Radovanović, B. (2016). Ideologies and Discourses: Extreme Narratives in Extreme Metal Music. *AM Journal of Art and Media Studies*, 10, 51–58.
- Von Helden, I. (2009). Barbarians and Literature – Viking Metal and its Links to Old Norse Mythology. In N. W. R. Scott & I. Von Helden (Eds.), *Metal Void: First Gatherings* (pp. 257–264). Oxford: Inter-Disciplinary Press.

Diskografie:

- Burzum (1992). *Burzum*. Deathlike Silence Productions.
- Burzum (1994). *Hvis lyset tar oss*. Misanthropy Records.
- Darkthrone (1992). *A Blaze in the Northern Sky*. Peaceville Records.
- Mayhem (1994). *De Mysteriis Dom Sathanas*. Deathlike Silence Productions.
- Venom (1982). *Black Metal*. Neat Records.

Filmografie:

- Metal: A Headbanger's Journey*. (2005). Režie S. Dunn, S. McFadyen & J. J. Wise. Velká Británie.
- Once Upon a Time in Norway*. (2007). Režie P. Aasdal & M. Ledang. Norsko.
- Satan rir media*. (1998). Režie T. Grude. Norsko.
- True Norwegian Black Metal. (2007). *Music World*, 5. USA.
- Until the Light Takes Us*. (2008). Režie A. Aites & A. Ewell. USA.